

ДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ ІНСТИТУТУ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ

Основні засади (принципи) інституту неплатоспроможності, що виражені в його нормах, забезпечують цілеспрямоване регулювання відносин неплатоспроможності. Визнаючи право системою, що забезпечує суспільний порядок та є засобом суспільної згоди, попередження та вирішення суперечок, колізій та конфліктів, як пише Г. Тосунян, потрібно конструювати і принципи права. Принципи охоплюють усю правову матерію – і ідеї, і норми, і відносини, надаючи їй логічність, послідовність, збалансованість [3, с. 76]. Система принципів інституту неплатоспроможності є своєрідною системою координат, в межах якої розвивається цей інститут, і одночасно вектором, який визначає напрям розвитку цього інституту, що має неабияке значення для інститутів банківського права. Без врахування принципів цього інституту неможливо вірно тлумачити й застосовувати правові норми, що є особливо актуальним у зв'язку з наявністю в банківському законодавстві суперечностей, вад та невідповідностей.

Окремі найбільш актуальні проблеми інституту неплатоспроможності банків досліджувалися в працях Т. Латковської, О. Орлюк, Г. Тосуняна, В. Чернадчука та ін.

Метою статті є аналіз наукових поглядів на сутність та місце інституту неплатоспроможності банків в системі права, принципів цього інституту, розгляд дискусійних питань зазначених проблем.

В юридичній літературі виділяють такі ознаки інституту неплатоспроможності банків:

- специфічність відносин, які регулюються нормами банківського права;
- наявність правових норм, що містяться в окремих главах Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1] та інших законах та підзаконних нормативно-правових актах;
- наявність принципів, положень та завдань, що виконують самостійну роль у системі основоположних принципів банківського права, його положень і завдань;
- наявність спеціальних процедур, які регулюються процесуальними нормами банківського права, забезпечуючи єдність механізму реалізації норм законодавства та його певну завершеність;
- наявність особливого правового режиму, який в окремих випадках відрізняється від загального правового режиму банківського права, внаслідок чого виділяється і відокремлюється в межах останнього.

Право неплатоспроможності банків, як інститут банківського права є сукупністю норм банківського права, які регулюють особливий вид банківських відносин, які за своїм економічним та соціально-політичним змістом об'єктивно потребують відокремленого спеціального правового регулювання.

Своєрідність суспільних відносин, що регулюються зазначеними нормами внаслідок їх специфічного економічного та соціально-політичного змісту об'єктивно потребує самостійного законодавчого регулювання і, відповідно, їх відокремлення як від відносин, що регулюються Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [2], так і від інших відносин, що регулюються спеціальним банківським законодавством.

Право неплатоспроможності банків закріплює загальні для банківського права принципи, визначає предмет і завдання, містить інші загальні положення, які, хоча і засновані на загальногалузевих принципах, предметі і завданнях банківського права, але мають свої особливості, які конкретизуються в законодавчих та підзаконних актах, внаслідок чого вони виконують самостійну роль. Нормативні положення права неплатоспроможності банків нібито цементують та об'єднують у цілісний комплекс сукупність норм, визначають їх основні властивості як компонентів саме цієї, а не іншої сукупності законодавчих та інших нормативних приписів і положень.

Відносинами неплатоспроможності банків є відносини, що виникають між банком-боржником, який неспроможний своєчасно і в повному обсязі виконати законні вимоги (грошові зобов'язання), з одного боку, та його кредиторами, з іншого боку, з приводу співрозмірного задоволення їх вимог у порядку черговості, визначеною законом про банки, за рахунок майна банка-боржника. Тому, частина відносин неплатоспроможності складають відносини, які входять до предмету цивільно-правового регулювання. Такими відносинами є майнові та пов'язані з ними немайнові відносини за участю фізичних та юридичних осіб, що засновані на рівності, автономії

волі та майнової самостійності їх учасників. До них належать, зокрема, відносини між банком-боржником та кредиторами з приводу співрозмірного задоволення вимог кредиторів за рахунок майна боржника. Однією із особливостей цивільно-правового регулювання є те, що задоволення вимог кредиторів здійснюється в порядку черговості, визначеної Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Інша частина відносин неплатоспроможності виникає між Національним банком України, тимчасовим адміністратором і (або) ліквідатором з одного боку, та банком боржником – з іншого. Такі відносини є управлінськими і до них застосовується метод адміністративно-правового регулювання.

У загальному розумінні принципи права – це його загальні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і відбивають суттєві положення права. У формально-юридичному аспекті вони знаходять своє відображення в нормах права завдяки їх формулюванню в статтях нормативно-правових актів чи деталізацією у відповідних статтях нормативно-правових актів. Принципи права вносять єдність у систему правових норм і сприяють єдності правового регулювання певного виду суспільних відносин, поєднуючи усі компоненти юридичної надбудови.

Принципи інституту неплатоспроможності можна визначити як загальні засади та основоположні ідеї, які мають правове значення, визначають мету і функціональну спрямованість усіх інших норм інституту права неплатоспроможності банків. Ці принципи найбільш повно і всебічно відображають особливості правовідносин, що виникають внаслідок неплатоспроможності банку [4, с. 25].

Враховуючи те, що інститут неплатоспроможності банків є інститутом банківського права, на нього поширюються галузеві принципи банківського права. Однак, враховуючи специфічність предмету інституту неплатоспроможності банків можна вести мову і про наявність інституційних принципів. При цьому необхідно відрізнити принципи права від норм-принципів, тобто принципів, які безпосередньо закріплені в правових нормах і складають їх внутрішній зміст.

Ідеї та засади відносин неплатоспроможності є більш широкими як за суттю, так і за змістом і охоплюють практично усі норми законодавства про неплатоспроможність банків. Принципи повинні відображати не тільки внутрішню структуру відносин неплатоспроможності, а й процес їх застосування.

На нашу думку, інституційними принципами неплатоспроможності банків можна вважати:

1. Принцип пріоритету норм Закону України «Про банки і банківську діяльність» перед іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами. Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» законодавство про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом при вирішенні судом справи про визнання боржника неплатоспроможним застосовується в частині, що не суперечить нормам Закону України «Про банки і банківську діяльність». Цей закон регламентує умови та порядок введення тимчасової адміністрації та ліквідації банків. Норми інших законодавчих актів застосовуються за умови, якщо в законі про банки є на це вказівки.

2. Принцип збереження банку як суб'єкта господарювання. В цьому випадку діє публічний інтерес, який реалізується за рахунок певного звуження прав кредиторів і банка-боржника з метою відновлення платоспроможності банка. Для цього законодавством передбачено реабілітаційні (відновлювальні) процедури.

3. Принцип ліквідації банка-боржника за неможливістю його збереження з метою справедливого та організованого погашення вимог кредиторів, що носить виключний характер. Це стає можливим, якщо реабілітаційні заходи, що були застосовані до банка-боржника, не відновили його платоспроможність. Погашення грошових вимог здійснюється прозоро, на конкурентних засадах відповідно до встановленої черговості. Керівництво ліквідацією банка здійснює ліквідатор, який призначається Національним банком України. Всі заходи, визначені законодавством, повинні сприяти вирішенню головного завдання – найбільш повного задоволення вимог кредиторів банку.

4. Принцип державного регулювання відносин неплатоспроможності, що означає безпосередню участь держави як у процесах відновлення платоспроможності, так і в процедурі ліквідації. Держава в особі уповноважених органів встановлює правила поведінки та здійснює контроль за дотриманням приписів правових норм. Підзаконні нормативно-правові акти з питань регулювання банківської діяльності, здійснення банківського нагляду, введення процедури тимчасової адміністрації та ліквідації банку можуть прийматися виключно Національним банком України і

Реалізація права як загальнотеоретична проблема

є обов'язковими для органів державної влади, місцевого самоврядування, банків, підприємств, організацій та установ незалежно від форм власності, а також для фізичних осіб. Саме нормотворчість Національного банку України слід визнати основною формою виконання Національним банком України своїх функцій.

Список літератури:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 281.
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 42-43. – Ст. 378.
3. Тосунян Г. А. Банковское право Российской Федерации. Общая часть: [учебник] / Г. А. Тосунян, А. Ю. Викулин, А. М. Экмалян; под ред. Б. Н. Топорнина. – М.: Юристъ, 1999. – 448 с.
4. Чернадчук В. Д. Правове регулювання неплатоспроможності банків: [навчальний посібник] / В. Д. Чернадчук. – Суми: Університетська книга, 2007. – 230 с.

Собчук Ю. Г. До питання реалізації принципів інституту неплатоспроможності банків

У статті проаналізовано наукові погляди щодо інституту неплатоспроможності банків. Запропоновано визначення інституту неплатоспроможності банків та системи принципів цього інституту.

Ключові слова: банківське право, інститут банківського права, неплатоспроможність, принципи інституту неплатоспроможності.

Собчук Ю. Г. К вопросу реализации принципов института неплатежеспособности банков

В статье проанализированы научные взгляды относительно института неплатежеспособности банков. Предложено определение института неплатежеспособности банков и системы принципов этого института.

Ключевые слова: банковское право, институт банковского права, неплатежеспособность, принципы института неплатежеспособности.

Sobchuk J. To a question of realization principles of insolvency institute of banks

In article scientific views concerning institute of insolvency of banks are analysed. Definition of insolvency institute of banks and of system principles of this institute is offered.

Key words: the bank right, institute of the bank right, insolvency, principles of institute of insolvency.